

met een apostolisme dat niet agressief wil zijn en dus wel de allegorie maar niet de kwaadaardige symboliek dienstbaar kan maken. Religieus getuigt hij, politiek bepleit hij. Het is een dualisme dat in het Vlaamse bewustzijn wel vaker voorkomt, maar bij Van de Velde duidelijk verantwoordelijk is voor de antinomie tussen inhoud en vorm. Voor soortgelijke spanningen, die meer met Van de Veldes eigen persoonlijkheid maar uiteraard ook daaroverheen met de schizofrene bestaanskansen van Vlaanderen samenhangen, kon het drama een uitstekend instrument worden. De vraag blijft echter of Van de Velde zich bewust is geworden van zijn eigen dubbele aanpak en daaruit theatrale consequenties heeft getrokken.

Gedraaid

In het programmaboekje van de opvoering van *Tijl I* (Kath. VI. Volkstoneel, jan. 1926) poneert Van de Velde: "Toneel moet onze woordvoerder zijn voor de actuele noden en ideeën. Het gewone fait-divers, het nut- en futloze 'geval', het geestverwoestende driehoeksgeleuter, dagtekenen uit vervaltijd. We wensen toneel te zien, in het licht van fantasie, als de ideële en plastieke weergave van wat in de gemeenschap leeft en roert." M.a.w. het theater, zoals Van de Velde het wenst te zien, is een polemisch en combattie instrument dat vanuit de realiteit van de gemeenschap vertrekt en tijdtheater wil zijn om mee te helpen bij de psychische en concrete realisering van die gemeenschap. Zijn teksten willen religieuze traktaten en politieke pamfletten zijn voor een mimisch-sterke massakunst. Van de Velde vertrekt met zoiets als een reine, ongeschonden visie, waarin plaats is voor slechts een minimum aan denken en integendeel een maximum aan

beweren en uitdrukken, en hij zal dat doen in een vorm die exclusief afgestemd wil zijn op dynamisme, op activiteit, op beweging en opwinding. Inhoudelijk nochtans zal het een irrealistisch immobilisme zijn, zal de empirische realiteit genegeerd worden, zal hij zich blijven vastklampen aan de blinde zin van het visionaire zonder argumentering, zal hij de onmiddellijke maatschappelijkheid verwaarlozen. De auteur blijft een demagogisch heerser over zijn intimiteit.

Dit slag historisering van het eigen actuele ideaal verraadt echter diepe onzekerheid, angstige dualiteit. Van de Velde gaat in tegen de druk van wat traditie heet, tegen de epigonentoestand in het theater dat al bij al nog onverbloemd 19de-eeuws is gebleven (bij de onmiskenbare, bij alle meningsverschillen, blokvorming van de jongere theatermakers als Michel van Vlaenderen, Herman van Overbeke, Lode Geysen e.a. bij wie Van de Velde als regisseur zelf ook hoort) en hij wil zich, toch mede onder het voorbeeld van het Duitse expressionisme, vrijvechten. Tegelijk echter heeft Van de Velde, oprecht-katholiek als hij evenzeer zonder twijfel is, schrik voor een absolute breuk met de traditie. Dat verklaart wellicht de snelle en erg nerveuze poging om een nieuwe periode, een nieuwe historische tijd te ontwerpen waarin het onbehagen uitdrukking vindt terwijl het tegelijk zekerheid waarborgt. Te midden van een toenemende technologisering die de mens steeds sterker tot collectivistische afhankelijkheid drijft, voelt Van de Velde de religieuze bindingen, voor hem één met zijn eigen aard en wezen, bedreigd. Zijn artistieke antwoord heeft hij gevonden in de formalistische provocatie.

Het resultaat is dat Van de Velde door een uitdagende vervorming van het reële de symboolkracht van de kunst vaak met verminkend geweld en verlies aan eigen sigma heeft willen

afdwingen. Zijn gebrek aan zelftucht evenzeer als de hulpeloosheid van zijn generatie zijn hiervoor aansprakelijk. Ongedisciplineerd toegevend aan elke zalige en ook andere inval, verbrokkelt hij, in een tijd waarin de coherentie nog een artistieke bedoeling was, zijn teksten tot inconsequente ritmerekken. Het gebruik van middeleeuwse stof, de neiging tot mystieke lyrismen, een verbeeldingswereld die het visioen niet schuwt en vaak sprookjesneigingen vertoont, doen hem afhankelijk voorkomen van romantische elementen. Herhaaldelijk is Van de Velde escapistisch, volgt hij gretig een dwaalspoor. Als dramatisch auteur 'sentimenteel' in Schillers trant, blijft zijn vorm onecht, gedraaid, gekunsteld, een tijdelijke uitkomst die geen organische verbinding tot stand bracht omdat elk Gestaltkarakter wegblijft. Programmatisch mag er nijdige distantiering van het neoromantisme optreden, de praktijk vertoont veel sympathie en zelfs overeenkomst.

Episch

Een moeilijk punt blijft Van de Veldes behandeling van de taal. De bedoeling is evident genoeg: het woord is instrument, niet zelfexpressie. In Van de Veldes context betekent dit dat de tekenwaarde niet psychologisch en evenmin semantisch is maar in haar combinatie van klankigheid en begripsinhoud een ritmische zelfstandigheid wil aangeven die niet van lexicale maar van theatrale aard is. Aangezien geen enkel van Van de Veldes personages zich beweegt in een concrete realiteit maar ze alle deel uitmaken van een symbolencomplex, al dan niet clownesk uitgerekt, al dan niet balladesk gemythologiseerd, betekent dit dat de figuren zich bedienen van een taligheid die overdreven beeld is, losgehaakt symbool, vaak met veel